

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายถอดศิลปะการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า บ้านห้วยแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอวรรณคดีที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. การถ่ายถอดทางศิลปะ

- การถ่ายถอดศิลปะในทางศิลปศึกษา
- การถ่ายถอดศิลปะในกระบวนการถ่ายถอดทางวัฒนธรรม

2. ข้อมูลเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าเย้า

- ประวัติความเป็นมาของชาวเขาเผ่าเย้า
- ภาษา
- ประชากรเข้าในประเทศไทย
- รูปร่างลักษณะและอุปนิสัย
- ลักษณะที่อยู่อาศัย
- ครอบครัว
- สุขภาพอนามัย
- ระบบเศรษฐกิจและการเกษตร
- ประเพณีความเชื่อและศาสนา
- การนันทนาการ
- การศึกษา
- การแต่งกาย
- ศิลปหัตถกรรม

3. การปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า

1. การถ่ายทอดทางศิลปะ

การถ่ายทอดศิลปะในทางศิลปศึกษา

ความหมายของศิลปศึกษา

ศิลปศึกษาในความหมายของการศึกษาปัจจุบัน มีนักวิชาการ และนักการศึกษาหลายท่านได้ให้อธิบายไว้ ดังนี้

เลิศ อำนันทนะ (2523) ได้อธิบายไว้ว่า "ศิลปศึกษา หมายถึง วิชาที่จัดขึ้นภายในโรงเรียน และสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมให้เด็กทุกเพศทุกวัย และทุกระดับความสามารถ ได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรี ตามความคิดสร้างสรรค์ ตามความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติของแต่ละคน กิจกรรมศิลปะประกอบด้วย การเขียนภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก ดนตรี ฟ้อนรำ เป็นต้น"

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ "ศิลปศึกษา หมายถึง การศึกษาเรื่องราวของศิลปะ หรือการศึกษาของการสร้างสิ่งใหม่ที่สวยงาม โดยเข้าประสบการณ์ การรับรู้ เหตุผล อารมณ์ และความคิดสร้างสรรค์เป็นเครื่องช่วยในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ ดังนั้นศิลปศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดไว้ในหลักสูตร เพราะเป็นวิชาที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญหลายประการ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข และเจริญก้าวหน้า"

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2528) ได้อธิบายไว้ว่า "ศิลปศึกษา เป็นวิชาที่มีหลักการเกี่ยวกับการให้การศึกษาด้านศิลปะแก่เด็ก มุ่งเน้นการส่งเสริมศิลปะนิสัยแก่ผู้เรียน ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน"

วิรุณ ตั้งเจริญ (2525) ได้ให้ความหมายว่า "ศิลปศึกษา คือ การที่เด็กได้แสดงออกตามความสนใจ การรับรู้ และความพร้อมของแต่ละบุคคล โดยที่การแสดงออกนั้นจะแสดงด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผ่านวัสดุที่เหมาะสมและปรากฏเป็นผลงานศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยประสาทตา หรือทัศนศิลป์ เมื่อเด็กเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ศิลปะเด็กจึงมีความสัมพันธ์กับการเรียนการสอน และจิตวิทยาการเรียนการสอน "

จากแนวคิดของนักวิชาการ และนักการศึกษาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ศิลปศึกษา คือ การเรียนการสอนที่เกี่ยวกับศิลปะ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ร่างกาย และสังคม โดยผ่านสื่อและกิจกรรมที่เหมาะสม

ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจถึงสภาพการถ่ายทอดศิลปะในทางศิลปศึกษา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกล่าวถึงการเรียนการสอนทางศิลปศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การเรียนรู้ และการสอน

การเรียนรู้

การเรียนรู้ โดยทั่วไปหมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันมีส่วนเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เป็นกระบวนการหนึ่งที่พฤติกรรมของบุคคลถูกเปลี่ยนแปลง (อุณา นพคุณ , 2527 : 4)

ฮิลการ์ดและโบเวอร์ (Hilgard and Bower, 1964 : 2) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า

การเรียนรู้ เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งซึ่งมีผลทำให้พฤติกรรมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นมาจากประสบการณ์ และการฝึกปฏิบัติ แต่ทั้งนี้ต้องไม่นับไปถึงผลของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจาก การตอบสนองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือสัญชาตญาณหรือปฏิกิริยาสะท้อน และการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของอินทรีย์ เช่น เกิดจากความเหนื่อยล้า พิษของยา เป็นต้น

โลรี (Loree, 1965 : 99) ได้อธิบายถึงการเรียนรู้ในเชิงการเปลี่ยนแปลง และประสบการณ์ว่า "การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างจะถาวร ซึ่งเกิดขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์และการได้ลงมือทำ"

สุโท เจริญสุข (2515 : 30) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนรู้ 4 ประการ คือ

1. ความพร้อม (readiness) หมายถึง ความพร้อมของผู้เรียนที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้
2. การจูงใจ (motivation) หมายถึง สิ่งที่กระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจอยากจะทำ
3. เจตคติ (attitude) หมายถึง ความรู้สึกเห็นด้วย ไม่เห็นด้วยของผู้เรียนต่อสิ่งที่เรียน
4. การจำการลืม (remembering & forgetting) หมายถึง ความสามารถในการจดจำ

ของผู้เรียน

เอนกกุล กริแสง (2514 : 145) ได้เพิ่มเติมองค์ประกอบของการเรียนรู้ขึ้นอีกสิ่งหนึ่ง ได้แก่ ตัวแปรที่เกี่ยวกับผู้เรียน (individual variables) อันประกอบด้วย ภูมิกวาระ อายุ เพศ ประสบการณ์เดิม สมรรถนะ (capacity) และความบกพร่องทางร่างกาย

ดังจะเห็นว่าองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่สำคัญจะเกิดขึ้นจากตัวผู้เรียนเป็นหลัก แต่การเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นได้ย่อมเกิดจากแหล่งความรู้หรือการสอนด้วยเช่นกัน ดังที่ คลาสเมอและริปเปล (Klausmeir and Ripple, 1971 : 58) ได้จำแนกแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การเรียนรู้ที่ได้จากครูเป็นสอน หรือผู้จัดกิจกรรมและเนื้อหาให้
2. การเรียนรู้แบบที่ผู้เรียนค้นคว้าด้วยตัวเอง

การสอน

การสอนโดยทั่วไป หมายถึงกระบวนการการจัดประสบการณ์หรือสถานการณ์ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และลักษณะที่พึงประสงค์ (วิชัย ราชฤทธิ์ศิริ, 2522)

กู๊ด (Good, 1973) ได้อธิบายความหมายของการสอนไว้ว่า หมายถึง การกระทำเป็นการอบรม สั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาโดยทั่วไป และเป็นการจัดสภาพการณ์ หรือกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ไวส์และโลเวลล์ (Wiles and Lovell, 1975) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้เป็นข้อๆ ดังนี้

1. การชี้แนะ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือแนะแนว จัดหาวัสดุ และสิ่งที่ส่งเสริมความคิดให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเห็น
2. การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ โดยที่ผู้สอนเป็นผู้รวบรวมความรู้ แล้วจัดความรู้เหล่านั้นให้ฟัง และนำเสนอ
3. การที่ผู้สอนทำงานร่วมกับผู้เรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ รู้จักคิดรู้จักช่วยเหลือตนเอง
4. การแนะแนวทางให้แก่ผู้เรียน โดยใช้วิธีสอนแบบต่างๆ และกิจกรรมที่เหมาะสมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงาม เกิดการพัฒนาในแนวทางที่พึงปรารถนา ตรงกับเป้าหมายทางการศึกษา

ส่วนความหมายของการสอนในทางศิลปศึกษา มีหน่วยงานและนักการศึกษาทางด้านศิลปศึกษาได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2522) ได้ให้ความหมายของการสอนศิลปศึกษาว่า "การสอนศิลปศึกษา คือ การจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน โดยมุ่งเน้นพัฒนาการทางด้านสติปัญญา อารมณ์ ค่านิยม ความรู้สึก และทักษะให้กับผู้เรียนโดยใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้"

วิโรจน์ ขาทอง และท่านอง จันทิมา (2527) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ "การสอนศิลปะ คือ การจัดประสบการณ์อันเกิดจากสิ่งแวดล้อม ที่จะช่วยเร้าหรือจูงใจให้เกิดการสร้างสรรค์ในตัวเด็กโดยการกำหนดกิจกรรมเนื้อหาไว้ในหลักสูตร ซึ่งช่วยให้เด็กได้แสดงออก จากประสบการณ์ที่ครูจัดให้ ตลอดจนประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวเด็กเอง"

แลนซิง (Lasings, 1976) ได้ให้ความหมายไว้ว่า "การสอนศิลปศึกษา คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างสนุกสนาน ตามความสามารถและความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน โดยเน้นทางด้านการพัฒนาทางสติปัญญา ความรู้สึก และค่านิยม สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน"

หลักในการสอนศิลปศึกษา

การที่ครูผู้สอนจะสอนศิลปศึกษาให้ผู้เรียนได้เข้าใจ และสร้างผลงานออกมาอย่างมีคุณภาพย่อมเกิดจากหลักการสอนที่ดี ดังที่ เกรย์ (Grey, 1960) ได้ให้หลักในการสอน โดยแบ่งเป็น 2 หัวข้อ ดังนี้

1. การจูงใจ เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สอนจะสร้างทัศนคติที่ดีให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการศึกษา และค้นคว้าต่อประสบการณ์ใหม่ ประกอบด้วยวิธีการจูงใจ 4 วิธี คือ

- 1.1 การสร้างความกระตือรือร้น
- 1.2 การชี้ของตัวอย่างเป็นต้นแบบ
- 1.3 การชี้แนวทางการทำงาน
- 1.4 การให้การซักถาม

2. การให้ความช่วยเหลือผู้เรียน ซึ่งสามารถช่วยเหลือผู้เรียนได้โดย 3 วิธี คือ

2.1 การสาธิต

2.2 การเข้าไปช่วยเหลือผู้เรียนโดยตรง เช่น การจับมือสอน

2.3 การให้คำแนะนำ

พกา สัตยธรรม (2524) ได้กล่าวถึงหลักการสอนทางศิลปศึกษาว่า คือการให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ เป็นผู้คิด ผู้ปฏิบัติเองมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้เสนอหลักการจัดกิจกรรมทางศิลปศึกษาไว้ ดังนี้

1. ควรพยายามจัดประสบการณ์ให้มากมายหลายด้าน ให้ผู้เรียนได้รับหลายๆ ทาง
2. ควรส่งเสริมคุณค่าทางเอกลักษณ์ หรือความเป็นลักษณะ เฉพาะตัวของผู้เรียน
3. ควรให้ผู้เรียนได้สร้างงานขึ้นเอง กล่าวคือ กล่าวตัดสินใจ
4. ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบสิ่งใหม่ด้วยตนเอง
5. ควรดูแลการทำงานของผู้เรียนอย่างใกล้ชิด
6. ส่งเสริมการแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ต่อผลงานตนเอง

เกรย์ (Gray, 1960) ได้กล่าวถึง การวางแผนการสอน ว่ามีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. ครูเป็นผู้วางแผนการจัดกิจกรรม
2. ครูและนักเรียนร่วมกันวางแผนจัดประสบการณ์

วิธีการสอนทางศิลปศึกษา

ชวลิต ดาบแก้ว และสุดาวดี เหมทานนท์ (2525) กล่าวถึง วิธีการสอนศิลปศึกษาที่ใช้กันอยู่ในระบบโรงเรียนทั่วไป มีอยู่ 3 แบบ คือ

1. แบบบอกให้โดยตรง (direct method) คือการสอนศิลปะโดยที่ครูเป็นผู้นำ และนักเรียนเป็นผู้ตาม เป็นการสอนที่เน้นการลอกเลียนแบบ มุ่งทำให้เหมือนแบบมากที่สุด วิธีสอนที่จัดอยู่ในประเภทนี้ ได้แก่

1.1 วิธีสอนท่าตามแบบ หรือตามการสาธิต ครูจะเป็นผู้ออกคำสั่งให้ผู้เรียนปฏิบัติตามเป็นขั้นๆ ขั้นตอนใดผิดครูจะเป็นผู้แนะนำให้ เหมาะสำหรับการฝึกหัดผู้เรียนที่ไม่เคยปฏิบัติงานมาก่อน

1.2 วิธีการสอนโดยวิธีแม่แบบ เป็นการสอนที่ครูเตรียมบทเรียนโดยสร้างแม่แบบขึ้น แล้วให้ผู้เรียนลอกแบบตาม

2. แบบให้แสดงออกอย่างเสรี (free expression method) เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามความสนใจของตน มุ่งเน้นให้แสดงออกอย่างเสรี และเกิดความเพลิดเพลินในการทำ งาน ยึดเอากระบวนการปฏิบัติมากกว่าผลสำเร็จของงาน

3. แบบมีจุดมุ่งหมายในการเรียน (meaningful art education) เป็นการสอนที่ต้องการส่งเสริม และพัฒนาคุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียนแต่ละคน โดยเน้นให้เกิดความซาบซึ้ง รู้คุณค่า และการแสดงออกทางด้านศิลปะอย่างสร้างสรรค์ นำประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ให้เกิดต่อสังคมส่วนรวม

การวัดและประเมินผลทางศิลปศึกษา

วิธีการวัดผล และประเมินผลในทางศิลปศึกษาตามหลักสูตรการสอนศิลปศึกษาประถมศึกษา ของกรมวิชาการ (2526) ประกอบด้วยสาระสำคัญที่ใช้ในการวัดและประเมินผล ดังนี้

1. การสังเกตพฤติกรรม เป็นการวัดผลโดยการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน เป็นรายบุคคล สิ่งที่ต้องสังเกต คือ

- 1.1 การจัดเตรียมสื่อการเรียนที่พร้อมก่อนทำงาน
- 1.2 การแก้ปัญหาต่างๆ ขณะปฏิบัติงาน
- 1.3 การรู้จักเก็บรักษา ทำความสะอาดอุปกรณ์ และบริเวณที่ทำงาน

2. การตรวจผลงาน เป็นวิธีการวัดผลจากผลงานศิลปะที่เด็กทำขึ้น โดยสังเกตจาก

- 2.1 ความคิดสร้างสรรค์
- 2.2 การสื่อความหมาย
- 2.3 ความสะอาดเรียบร้อยของผลงาน

3. การสัมภาษณ์ เป็นการวัดผลโดยการซักถาม โดยมีแนวทาง ดังนี้

- 3.1 ความพอใจเกี่ยวกับผลงานของเพื่อนร่วมชั้น
- 3.2 ความเข้าใจในผลงานของผู้อื่น

การถ่ายทอดศิลปะในกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

ศิลปะ ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ซึ่งจัดอยู่ในประเภท วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ หรือ วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม (material culture) (คณีย์ ไชยโยธา, 2534: 46) ดังนั้นการถ่ายทอดทางศิลปะจึงเป็นส่วนหนึ่งของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

ในส่วนของความหมายของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม มีนักวิชาการหลายท่านได้สนใจและอธิบายความหมายไว้ ดังนี้

อคิน รพีพัฒน์ (2522 : 162) ได้กล่าวถึง กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไว้ว่า การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการนำสมาชิกใหม่เข้าสู่วิถีชีวิตในสังคม และนำเอา มรดกทางวัฒนธรรมมาถ่ายทอด เพื่อสืบทอดไปยังคนรุ่นหลัง เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้สร้าง และสืบทอด วัฒนธรรมเพื่อเป็นสมบัติกลางของสังคม ผู้ที่เกิดภายหลังจึงจำเป็นต้องมาเรียนรู้วัฒนธรรมในภายหลัง การเรียนรู้วัฒนธรรมของสมาชิกถือว่าเป็นกระบวนการศึกษาของมนุษย์

อมรา พงศาพิชญ์ (2533 : 20) อธิบายการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้ "วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์ต้องเรียนรู้ และจะต้องมีการถ่ายทอด การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ การที่พ่อแม่สอนลูกว่าควรทำอะไร ไม่ควรทำอะไร และเป็นการสอนให้คนรุ่นหลังรู้ถึงระบบสัญลักษณ์ ของสังคม"

รัตนา ตุงคสวัสดิ์ (2533 : 35) ได้อธิบายถึงการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมไว้เช่นกัน โดย เรียกว่าเป็นกระบวนการสังคมประภคติ ซึ่งมีความหมายว่า "เป็นกระบวนการที่บุคคลได้รับความรู้ ทักษะ ลักษณะ และคุณค่าต่างๆ รวมทั้งบุคคลิกภาพจากการติดต่อสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งสามารถทำให้ บุคคลคนนั้นเป็นสมาชิกที่ดี และมีประสิทธิภาพของสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวัฒนธรรม"

บูมและเซลนิช (Boom and Selznich อ้างใน สุพัตรา สุภาพ, 2519) กล่าวถึงการ อบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมว่า "เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องประสบตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ เป็นหลักในการปฏิบัติซึ่งทุกคนต้องเรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผนที่กลุ่มนั้นๆ วางไว้ เพื่อให้มีความ สัมพันธ์ต่อกัน ฉะนั้นการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคมจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม"

ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมข้างต้น พอสรุปได้ว่า กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม คือ การปฏิบัติและสืบทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นก่อนที่ทำสืบทอดมาในสังคมหรือชุมชน แล้วถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลัง เพื่อเป็นการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ และเพื่อให้คนรุ่นหลัง เรียนรู้แบบแผนการดำเนินชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชนอย่างปกติสุข

2. ข้อมูลเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าเย้า

ประวัติความเป็นมาของชาวเขาเผ่าเย้า

ชาวเขาเผ่าเย้า หรือที่เรียกตนเองว่า "อิวเมี่ยน" นั้น ถือว่าเป็นกลุ่มสังคมเผ่าพันธุ์ (tribes society) ที่มีประวัติความเป็นมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ชีระพันธุ์ ล.ทองคำ (2531: 1) ได้กล่าวอ้างถึงงานเขียนของ Lemoine (1983) ว่า

เรื่องราวเกี่ยวกับที่มาและเชื้อชาติของคนเย้า สามารถสืบไปได้ถึงสมัยประวัติศาสตร์จีนโบราณ ในราวศตวรรษที่ 15 ฟานเยี้ย (Fan Yeh) ได้จัดบันทึกไว้ในพงศาวดารราชวงศ์ฮั่นตอนปลาย (Chronicles of the Later Han Dynasty) ว่า จักรพรรดิจินเก๋แก่ดั้งเดิม (Photo-Chinese) องค์หนึ่งมีพระนามว่า พระเจ้าเกาเซียนชื่อ (Kao Hsing, 2445-2435) ได้ประกาศว่าจะยกพระธิดาองค์หนึ่งให้สุมพรกับใครก็ตามที่สามารถปราบชนเผ่า Chnan Jang ซึ่งก่อการกบฏ โดยมีขุนพลหวูเป็นผู้นำ ลงได้ ในกาลครั้งนั้นมีสุนัข 5 สัตว์หนึ่งชื่อ ผันหู (P'an Hu) ซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงอยู่ในราชสำนักได้อาสาไปปราบกบฏ ผันหูได้วางแผนใช้เล่ห์กลต่างๆ จนฆ่าขุนพลหวูได้สำเร็จ และได้นำศีรษะของขุนพลหวูมาถวายแก่จักรพรรดิ ผันหูจึงได้เข้าพิธีสุมพรกับพระธิดา แล้วพากันไปอยู่บนภูเขาสูงห่างไกลผู้คน ต่อมาได้ให้กำเนิดพระโอรส 6 องค์ และพระธิดา 6 องค์ ซึ่งเป็นต้นตระกูลของคนเย้า 12 แซ่ต่อมา

พอล และอีแวน ลูวิส (2528 : 136) ได้กล่าวถึงที่มาของชนเผ่าเย้าไว้ในหนังสือ "หกเผ่าชาวดอย" ว่า

เมี่ยนคงมีแหล่งกำเนิดในตอนใต้ของจีนราว 2,000 ปีมาแล้ว ไม่มีใครทราบประวัติแรกเริ่ม

แน่ชัด ตำนานเมียนเล่าว่า บรรพบุรุษของตานั้นได้ข้ามน้ำข้ามทะเลมาเมื่อราวคริสต์ทศวรรษที่ 14 ซึ่งมีหลักฐานสนับสนุนอยู่บ้างคือ พวกเข ซึ่งเป็นผู้คนในเฝ้าเดียวกับเมียนยังตั้งถิ่นฐานอยู่ตามชายฝั่งภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน ซึ่งน่าจะเป็นต้นทางการอพยพข้ามน้ำมาตั้งถิ่นฐานในไชนาน กวางสี และมณฑลยูนนาน ซึ่งพบผู้คนเฝ้านี้อยู่ในปัจจุบัน

มงคล จันทร์บำรุง ได้กล่าวถึงชาวเฝ้าที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยไว้ในบทความเกี่ยวกับเส้นทางการย้ายถิ่นฐานของชาวเฝ้า (2531 : 1) ว่า "ประมาณศตวรรษที่ 18-19 ชาวเฝ้าบางส่วนได้อพยพจากประเทศจีนลงมาทางใต้ ได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ประเทศเวียดนาม และลาว ปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 ได้เริ่มอพยพเข้าสู่ประเทศไทย"

และเมื่อดูจากเส้นทางการอพยพจากแผนที่ที่ Lemoine (1964 : 120) ได้ศึกษาไว้จะสามารถแบ่งชาวเฝ้าในประเทศไทยออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (ธีระพันธุ์ ล.ทองคำ, 2531:2)

- กลุ่มที่ 1 จากทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย (หลวงพระบาง) เข้าสู่จังหวัดน่าน
- กลุ่มที่ 2 จากทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย ข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาทางจังหวัดเชียงราย
- กลุ่มที่ 3 จากประเทศพม่า (เดิมอยู่ร่วมกับพวกจีนที่กั้นตั้งทางตอนบนของแม่น้ำโขง) อพยพเข้าสู่ทางตอนบนของจังหวัดเชียงใหม่

ภาษา

นักภาษาศาสตร์ส่วนใหญ่แล้ว จะจัดให้ภาษาของเฝ้าอยู่ในตระกูลภาษา " จีน-ทิเบต " (ชอบ คชาอนันต์, 2513 : 1) และการที่ชนชาวเฝ้าติดต่อกับคนจีนชนชาติอื่นมาเป็นเวลานานทำให้มีผลกระทบต่อภาษาและวัฒนธรรมของชาวเฝ้า (ธีระพันธุ์ ล.ทองคำ, 2531 : 5)

ตัวอย่างเช่น ชาวเฝ้าได้ยืมตัวหนังสือจีนท้องถิ่นมาเขียนวรรณกรรม บันทึกทางประวัติศาสตร์ บทสวด และตำราที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆดังเช่นที่ปรากฏในหนังสือ "มางแปงโล" อันว่าด้วยโรคภัยและวิธีการบำบัด

พอลและอิวาน ลูวิส ได้กล่าวถึงเรื่องภาษาในหนังสือ "หกเผ่าชาวดอย" (2528) ว่า ภาษาเข้าที่ใช้พูดกันในชีวิตประจำวันไม่ค่อยมีการเขียน ด้วยเหตุนี้หมอสอนศาสนาจึงได้พยายาม คิดประดิษฐ์ตัวอักษรและระบบการเขียนภาษาเข้าขึ้นโดยใช้อักษรโรมัน(กลุ่ม อ.แม่จัน จ. เชียงราย) และอักษรไทย(กลุ่ม อ. เชียงคำ จ. พะเยา) เนื่องจากต่างฝ่ายต่างคิดระบบการเขียนภาษาเข้าเป็น เอกเทศจากกัน และมีเหตุผลทางด้านความเหมาะสมต่างกัน ปัจจุบันจึงมีระบบการเขียนภาษาเข้าทั้ง ที่ใช้อยู่ในประเทศไทย และที่ใช้นอกประเทศไทยถึง 8 ระบบ และอาจมีระบบที่ 9 ซึ่ง เป็นที่ยอมรับ ของทุกฝ่ายในอนาคตอันใกล้นี้ เพราะผู้แทนของชาวเข้าที่อาศัยอยู่ในหลายประเทศ อาทิ เช่น จีน เวียดนาม ลาว อเมริกา ฝรั่งเศส ไทย ฯลฯ ได้ประชุมร่วมกันเพื่อหาข้อยุติในเรื่องตัวอักษร และ ระบบการเขียนภาษาเข้า"

และนอกจากนี้ ธีระพันธุ์ ล.ทองคำ (2531 : 5) ยังได้อ้างถึงงานของ แคลอเวย์ (Callaway) มิชชันนารีผู้ซึ่งทำงานกับชาวเข้าที่ อ. เชียงคำ จ. พะเยา มากกว่า 30 ปีว่า "ภาษาเข้า (เมี่ยน) ที่พูดกันในห้องถิ่นต่างๆ ทางภาคเหนือของประเทศไทยนั้นมีความแตกต่างกัน"

ซึ่งในปัจจุบันก็ยังไม่เคยมีใครศึกษาอย่างเป็นระบบมาก่อนว่า มีสำเนียงเข้าถิ่นย่อยอะไรบ้างที่พูดกันในภาคเหนือของประเทศไทย

ประชากรในประเทศไทย

จากการสำรวจประชากรของกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ. 2529 พบว่า มีประชากรชาวเขาเผ่าเข้าในประเทศไทยอยู่ประมาณ 33,997 คน (ไม่รวมที่อยู่ในค่ายอพยพ) ตั้งหมู่บ้านกระจัดกระจายอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย รวม 159 หมู่บ้าน จังหวัดที่มีประชากรชาวเขาเผ่าเข้าเป็นจำนวนมากเรียงตามลำดับตามจำนวนประชากรมีดังนี้

ลำดับที่ 1	จังหวัด เชียงราย	10,465 คน
" 2	จังหวัด น่าน	7,110 คน
" 3	จังหวัด พะเยา	6,605 คน

"	4	จังหวัดกำแพงเพชร	4,192	คน
"	5	จังหวัดลำปาง	3,709	คน
"	6	จังหวัดสุโขทัย	1,083	คน
"	7	จังหวัดเชียงใหม่	873	คน
		รวม	33,997	คน

รูปร่างลักษณะและอุปนิสัย

จากการศึกษาของนักวิจัยประจำสถาบันวิจัยชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ (2532 : 6) ได้สรุปว่า

ชาวเขามีรูปร่างลักษณะคล้ายกับชาวจีน ผิวขาวเหลือง รูปร่างสันทนต์ ผู้ชายมักมีรูปร่างปราดเปรียว ริมฝีปากบาง ผมไม่หยิก ไม่นิยมสักหมึก มีความสูงระหว่าง 55-70 นิ้วเดินทางไว ผู้หญิงจะมีผิวขาวผ่อง ท้วมและสมบูรณ์ ผู้ชายเข้าสวนใหญ่พูดเก่ง รู้จักต้อนรับแขกเป็นอย่างดี ไม่เจียบบขริมหรือมีความหวาดกลัวต่อคนแปลกหน้า ชาวเขามีอุปนิสัยดี รู้จักอ่อนน้อม เคารพบ่น้อม ไม่รังเกียจแขกผู้ไปเยือน พวกเขาจะหาน้ำชามาให้ดื่ม และถ้าเป็นผู้ชายชาวเขาด้วยกันแล้วเขาจะยื่นบ้องยาน้ำมาให้สูบ ชาวเขาดูต้อนรับแขกอย่างเป็นกันเอง

นอกจากนั้น ขอบ คชานันต์ (2513 : 4) ยังได้กล่าวเสริมในเรื่องอุปนิสัยของชาวเขาไว้อีกว่า "ในบรรดาชาวเขาด้วยกันแล้ว ชาวเขาได้ชื่อว่าเป็นเผ่าที่มีความสะอาดมากกว่าเผ่าอื่น ถ้วยชามที่จะใส่อาหารเพื่อรับประทานจะถูกล้างก่อนเสมอ และชาวเขาจะขยันที่จะอาบน้ำและซักเสื้อผ้าอยู่เสมอ"

ลักษณะที่อยู่อาศัย

ขอบ คชานันต์ (2513 : 3) ได้กล่าวในเอกสารประกอบคำบรรยายเกี่ยวกับชาวเขา

เฝ้าเข้าในด้านที่อยู่อาศัยไว้ว่า "หมู่บ้านของชาวเย้า มักจะพบตั้งอยู่บนที่ราบตามไหล่เขาในระดับความสูงไม่มากนัก เมื่อเทียบกับการตั้งบ้านของชาวเขาเผ่าม้ง หรือลีซอ มักตั้งอยู่ตามต้นน้ำลำธารในระดับความสูงประมาณ 3,000-4,000 ฟุต หมู่บ้านจะมีขนาดเล็กและมีการโยกย้ายหมู่บ้านบ่อยๆ"

ส่วนสาเหตุที่ชาวเย้ามีการย้ายหมู่บ้านกันอยู่เสมอ นั้น มงคล จันทร์บำรุง (2531 : 34) ได้กล่าวไว้ว่า "สาเหตุที่ชนเผ่าเย้าย้ายถิ่นบ่อยนั้น มีสาเหตุสำคัญ 3 ประการคือ 1. ชนเผ่าเย้าเป็นชนชาติที่ไร้เดือนลอยจึงต้องย้ายถิ่นอยู่เสมอ 2. ถูกกดขี่ข่มเหงทางชนชั้นและชนชาติที่ปกครอง 3. เกิดจากภัยธรรมชาติและโรคภัยไข้เจ็บ"

ขอบ คชาอนันต์ (2513 : 4) ได้กล่าวถึงลักษณะของบ้านชาวเย้าว่า

บ้านเย้าปลูกบนไหล่เขาเป็นส่วนใหญ่ โดยหันหน้าบ้านออกจากภูเขา ในสภาพภูมิประเทศแบบนี้ ทำให้บ้านเย้ามีลักษณะเป็นแนวยาวเรียงกันไปตามไหล่เขา บางท่านให้ข้อสังเกตว่าหน้าบ้านของชาวเย้ามักจะหันไปทางทิศตะวันออก ลักษณะของบ้านเย้าจะปลูกขึ้นเดี่ยวคร่อมดิน และใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นสำหรับปลูกสร้าง แต่ไม้บางประเภทที่ถูกฟ้าผ่า ชาวเย้าจะไม่นำมาสร้างบ้านของตน บ้านมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมหลังคาด้วยหญ้าคาหรือใบหวาย ฝาบ้านอาจเป็นไม้เนื้ออ่อนที่ผ่าด้วยขวาน และใช้ลิ่มถากให้เรียบ การกันฝ้านบ้านจะกันในแนวตั้ง บ้างก็ใช้ไม้ไผ่ หรือใช้ฟางข้าวผสมดินโคลน ก่อเป็นกำแพงเป็นผนังก็มี ภายในบ้านหากมีสมาชิกหลายคนก็จะแบ่งเป็นห้องๆ ทางส่วนหลังของตัวบ้านมีประตูทางเข้าด้านข้างทั้ง 2 และหน้าบ้านมีประตู 1 ประตู เรียกว่า "ประตูผี" ประตูนี้โดยปกติจะปิดไว้ จะเปิดใช้ก็ต่อเมื่อส่งตัวบุตรสาวออกไปแต่งงาน หรือนำลูกสะใภ้เข้าบ้าน และใช้ในเวลาแขกออกจากบ้าน ซึ่งผู้ที่ออกทางประตูนี้จะถือว่าขาดจากการนับถือผีของบ้านนี้และในตนเองเดียวกันถ้าผู้ใดเข้าทางประตูนี้ก็ถือเสมือนได้เข้ามานับถือผีของบ้านดังกล่าว แต่ในปัจจุบันบ้านเย้าในบางท้องที่เปลี่ยนไปมาก ประตูข้างๆ อาจไม่มีเลยใช้ แต่ประตูหน้าในทุกโอกาส ... ด้านหน้าของบ้านนิยมสร้างยื่นออกไปเล็กน้อย และทำแคร่สำหรับแขกที่ผ่านไปมาหลบแดดได้ บ้างก็ใช้เป็นที่พักของ หน้าแคร่จะมีกองไฟหนึ่งที สำหรับต้มน้ำร้อนรับรองแขก ยามค่ำคืน สมาชิกของครัวเรือนชอบที่จะมานั่งล้อมกองไฟนี้ และอีกมุมหนึ่งของบ้านซึ่งเป็นที่จัดเตรียม และรับประทานอาหารก็จะมีเตาไฟอีก 2 ที สำหรับหุงต้มอาหาร และสำหรับใช้ต้มข้าวให้หมู

บ้านของชาวเข้านั้นจะประกอบไปด้วยความเชื่อมากมาย ดังเช่น พอล และอีแวน ลูวิส (2528 : 150) กล่าวไว้ว่า "เข่ามีความเชื่อว่ามีผีอยู่ในเตาไฟจึงไม่มีใครกล้าวางเท้าหรือนั่งหันหลังให้เตา และเขาจะไม่นำสิ่งใดไปตั้งกีดขวางทางผี ระหว่างประตูใหญ่ไม่ว่าด้านนอกหรือด้านในเป็นอันขาด คอกสัตว์ หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นใดก็ต้องอยู่พ้นบริเวณหลังคาบ้านเพื่อไม่ให้ผีมังกรน้ำนำโชคลากมาให้โดยสะดวก"

และในการสร้างบ้านแต่ละครั้งนั้นจะต้องมีพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้จะให้ผู้ที่จะเข้ามาอยู่มีความสงบสุข

ในปัจจุบันบ้านชาวเข่าแบบดั้งเดิมแทบจะไม่มีเหลือแล้ว นอกจากจะขึ้นไปบนดอยจริงๆ ในพื้นที่ราบบ้านเข่าส่วนมากจะมีการตัดแปลงในเข้ากับสภาพแวดล้อม ชาวเข่าที่มีฐานะทางการเงินดี อาจสร้างบ้านที่มีความคงทนถาวรมากขึ้น เช่น บ้าน 2 ชั้น มุงหลังคาด้วยกระเบื้องไม้หรือสังกะสี กันฝาและปูพื้นด้วยไม้กระดาน เป็นต้น

ครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่มีความสำคัญสูงสุด เพราะถือว่าเป็นสถาบันแรกที่ทำเป็นบทบาทใกล้ชิดกับสมาชิกในสังคมเพื่อถ่ายทอด และหล่อหลอมบุคลิกภาพตามระเบียบวิธีปฏิบัติแห่งสังคมนั้นๆ ไปสู่สมาชิกในสังคมของชาวเข้านั้น ขอบ คชอนันต์ (2513 : 10) กล่าวไว้ว่า

ครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมเข้านั้น ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็น ครอบครัวแบบขยาย (extended family) คือ ภายในบ้านหลังหนึ่ง อาจประกอบด้วยหลายครอบครัว อาจมีสมาชิกถึง 3 ชั่วอายุคน ทั้งนี้เพราะชาวเข้านั้นมีประเพณีเช่นเดียวกับชาวจีนคือ เมื่อบุตรชายแต่งงานแล้ว จะนำภรรยาของตนเข้ามาอยู่ในบ้านของพ่อแม่ตนด้วย แต่ในบางครั้งอาจมีการแยกเรือน ถ้าบ้านนั้นมีแต่ลูกสาว เมื่อแต่งงาน ลูกสาวก็จะนำสามีของเธอเข้ามาและเปลี่ยนมาใช้แซ่(สกุล) ของฝ่ายพ่อ และนับถือผีบรรพบุรุษของฝ่ายเธอ

อย่างไรแล้ว ในปัจจุบันลักษณะครอบครัวของชาวเข่ามีทั้งที่เป็นครอบครัวแบบขยาย และครอบครัวเดี่ยว ที่ประกอบเพียงพ่อแม่และลูกๆ เท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมในด้านต่างๆ ของ

แต่ละครอบครัว เช่น ด้านแรงงาน ้วย จำนวนบุตรชาย ฐานะทางเศรษฐกิจ และอื่นๆ เป็นต้น (สถาบันวิจัยชาวเขา, 2531 : 5)

แต่ไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบันแล้ว พอลและอีแวน ลูวิส (2528 : 151) ได้กล่าวถึงผู้ชาย และผู้สูงอายุว่า "ผู้ชายเข้านั้นมีสิทธิ์เหนือกว่าสตรี และผู้เยาว์ในครอบครัว เวลากินอาหารก็จะจัดให้บรรดาผู้ชายก่อน ภรรยาต้องเคาะพและเชิอพึงสามิต้องตื่นก่อนนอนทีหลังเพื่อให้สามิตพอใจ สำหรับผู้สูงอายุจะมีสิทธิ์พิเศษในฐานะที่ได้รู้เห็นโลกมามากกว่า ผู้เยาว์จะต้องเคาะพและเชิอพึง"

สุขภาพอนามัย

ปิยนาก แสนศักดิ์ (2532 : 53) ได้กล่าวถึงสุขภาพอนามัยของชาวเขาโดยทั่วไปว่า สุขภาพอนามัยของชาวเขาไม่ว่าเผ่าใดจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมเป็นสำคัญ ...ชาวเขามักประสบปัญหาการขาดแคลนสารอาหารเพื่อการบริโภคให้ครบตามความต้องการของร่างกาย การผลิตอาหารเพื่อการบริโภคของชาวเขาถูกจำกัดโดยสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ พืชผลหลักที่ผลิตได้ ได้แก่ข้าว ข้าวโพด จัดเป็นอาหารจำพวกแป้ง อาหารเสริมที่พอจะได้รับบ้างจากพืชผลที่ปลูก ประเภทโปรตีนได้จากถั่วต่างๆ ประเภทวิตามินได้จากพืชผักต่างๆ แต่การปลูกพืชผักสามารถทำการเพาะปลูกได้ดีในฤดูฝนเท่านั้น อาหารโปรตีนจากเนื้อสัตว์ได้รับจากสัตว์เลี้ยง คือ สุนัข และ ไก่ที่ใช้ในการประกอบพิธี เช่น ประเพณีปี๋หม่ม พิธีรักษาพยาบาล และประเพณีเกี่ยวกับการแต่งกาย การเกิด และการตาย สำหรับการฆ่าสุนัขในโอกาสปี๋หม่มนับเป็น โอกาสเดียวที่เป็นการฆ่าสุนัขขนาดใหญ่ นอกจากจะใช้ในการประกอบพิธีแล้วยังเก็บไว้ใช้เพื่อบริโภคตลอดปีอีกด้วย ส่วนอาหารประเภทเกลือแร่ นั้นต้องหาซื้อจากชุมชนภายนอก เพราะไม่สามารถผลิตได้ในชุมชน

ชาวเขาเองก็เช่นกัน แม้พวกเขาจะได้ชื่อว่าเป็นชาวเขาที่ยืนยันแข็งเฝ้าหนึ่ง แต่กระนั้นแล้วจากการศึกษา ขอบ คชานันต์ (2513 : 5) ได้กล่าวไว้ว่า

ชาวเขาได้ชื่อว่าเป็นพวกที่ยืนยันแข็ง วงจรการทำเกษตรของเขาแทบจะไม่ปล่อยให้พวกเขา มีเวลาว่างเลย จึงเป็นพวกที่มีร่างกายแข็งแรง โรคที่มักเป็นประจำคือ โรคปวดเมื่อยตามทีต่างๆ

อันเนื่องมาจากการใช้แรงงาน แต่ถึงอย่างนั้นชาวเข่าก็เช่นเดียวกับชาวเขาเผ่าอื่นที่หนีไม่พ้น โรคคอตีบเป็นส่วนใหญ่ เพราะอยู่บนภูเขาสูงห่างไกลจากการได้รับอาหารทะเล

เมื่อเวลาเจ็บไข้ไม่สบายแล้ว ในอดีต ชาวเข่าจะใช้ยาสมุนไพร หรือไม้กึ่งให้หมอผีประจำหมู่บ้านทำการรักษา ด้วยมีความเชื่อว่าโรคภัยต่างๆ นั้นเกิดขึ้นจากอำนาจลึกลับที่อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันชาวเข่าแทบทุกบ้านจะมียาสามัญประจำบ้าน แต่ความเชื่อดังเดิมยังคงปรากฏอยู่

ระบบเศรษฐกิจและการเกษตร

ระบบเศรษฐกิจของชาวเข่า ขึ้นอยู่กับผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกพืชเศรษฐกิจ เนื่องจากสภาพพื้นที่อันเหมาะต่อการปลูกพืชเป็นอย่างมาก มากกว่าอาชีพเลี้ยงสัตว์เพราะไม่มีสภาพพื้นที่ราบอันเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์ สัตว์ที่เลี้ยงก็มีบ้าง ได้แก่ หมู ไก่ และม้า หมูและไก่นั้นเลี้ยงเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ ส่วนม้าในอดีตจะเป็นพาหนะในการเดินทาง

การเพาะปลูกในสังคมดั้งเดิมของชาวเข่า เป็นการเพาะปลูกแบบไร่เลื่อนลอย และปลูกเพื่อการยังชีพเท่านั้น ต่อมาวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกหลั่งไหลเข้าไป ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของชาวเข่าเปลี่ยนไปด้วย ระบบเศรษฐกิจจึงเน้นบทบาทผู้ผลิตในเชิงซื้อขาย การซื้อขายในลักษณะนี้เป็นการซื้อขายที่กำหนดจากสังคมภายนอก (สถาบันวิจัยชาวเขา, 2532 : 7)

ชอบ คชอนันต์ (2513 : 7) ได้กล่าวไว้ว่า "เข่าได้ชื่อว่าเป็นชาวไร่ที่ยั่งยืนแข็งแรง มีความสามารถในการเลี้ยงชีพสูง แต่เดิมได้ชื่อว่าเป็นเผ่าที่มีความชำนาญในการปลูกฝิ่นมาก จึงทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีและร่ำรวยกว่าเผ่าอื่นๆ"

พืชผลทางการเกษตรที่ชาวเข่าปลูกนั้น ได้แก่ ข้าว ซึ่งมีทั้งข้าวเหนียว ข้าวเจ้า ข้าวโพด มันฝรั่ง และงา (สถาบันวิจัยชาวเขา, 2532 : 7)

ในปัจจุบัน นอกจากผลผลิตทางการเกษตรแล้ว ชาวเข่ายังมีงานฝีมือที่เป็นส่วนหนึ่งของรายได้ของพวกเข่าอีกด้วย งานฝีมือเหล่านี้คือ การทำโปหีน การลับมีด การทำเครื่องเงิน การปักผ้า แต่งงานเหล่านี้ก็ไม่สามารถที่จะทำรายได้ให้ชาวเข่ามากเท่ากับสินค้าทางการเกษตร

ประเพณี ความเชื่อและศาสนา

ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวเข้านั้น นับเนื่องมาจากความเชื่อถือของสังคมเผ่า เช่นเดียวกับลักษณะที่ปรากฏในสังคมเผ่าอื่นๆ ทั่วไป ความเชื่อถือของชาวเขาเป็นการถือผี ความเชื่อในเรื่องผีหรือสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นพัฒนาการด้านความเชื่อในระดับหนึ่ง ความเชื่อดังกล่าวนี้มักเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นตัวกำหนด และจากการตั้งถิ่นฐาน หมู่บ้านที่อยู่อาศัยของชาวเขาเป็นการตั้งอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่เป็นป่าเขาเล่าเนาไพร การสร้างความเชื่อถือในเรื่องที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติเหล่านี้ จึงเป็นเสมือนที่พึ่งทางใจสำหรับชาวเขาซึ่งยังคงยึดถือมาจนปัจจุบันแม้จะมีการเผยแพร่ศาสนาต่างๆ เข้าไปก็ตาม

ปิยนาท แสนศักดิ์ (2532 : 61) ได้กล่าวถึงความเชื่อของชาวเขาไว้ว่า

ความเชื่อในเรื่องผีของชาวเขาแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ความเชื่อในเรื่องผีดี และความเชื่อในเรื่องผีร้าย ผีดีหมายถึงผีที่คอยพิทักษ์รักษาสมาชิกในครอบครัว และหมู่บ้านให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติสุข และยังช่วยปกป้องภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น ผีดีได้แก่ ผีของบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ส่วนผีร้ายหมายถึง ผีที่มีความหิวโหย และโกรธเคืองง่าย คอยหาโอกาสทำร้ายและให้โทษแก่มนุษย์ ผีร้ายได้แก่ ผีน้ำ ผีคนตายโหง เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องผีของชาวเขา มีผลต่อการจัดระเบียบทางสังคมของชาวเขาเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ในการดำเนินชีวิตของชาวเขาดังแต่เกิดจนตาย ส่วนมีพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย พิธีกรรมเหล่านี้เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ซึ่งมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด พิธีกรรมเกี่ยวกับการแต่งงาน พิธีกรรมเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล และพิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย พิธีกรรมเหล่านี้ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่เสริมสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจ และเป็นการเสริมสร้างสิริมงคลแก่ชีวิตในช่วงต่างๆ อีกด้วย นอกจากพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตแล้ว ความเชื่อเรื่องผียังเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวเขามากด้วยโดยสะท้อนออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมต่างๆ มีพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีปี๋ใหม่ พิธีกรรมเลี้ยงผีในไร่ เป็นต้น (สถาบันวิจัยชาวเขา, 2531 : 4)

นอกจากนั้น พอลและอีวาน ลูวิส (2528 : 157) ยังได้กล่าวถึงความเชื่อของชาวเขา

นอกจากการนับถือผีต่างๆไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับธรรมชาติหรือที่เป็นผีบรรพบุรุษแล้ว ชาวเข้า
ในประเทศไทยยังนับถือลัทธิเต๋าตามแบบที่นับถือกันในประเทศจีนเมื่อศตวรรษที่ 13-14 ซึ่งแตกต่าง
กับลัทธิเต๋ารุ่นปัจจุบันมาก ชาวเข้านับถือพระเจ้า และเทพยดาอารักษ์ในลัทธิเต๋า ในงานพิธีที่สำคัญๆ
จะต้องนิมนต์ภาพของเทพเจ้าเหล่านั้นมาให้ครบชุดด้วย

ศาสนาคริสต์ซึ่งส่วนมากจะเป็นนิกายโปแตสแตนต์ ได้เผยแพร่เข้าสู่ชาวเข้าอย่างเต็มรูปแบบ
เมื่อไม่นานมานี้ ด้วยเหตุที่ความใกล้ชิดกับพวกมิชชันนารีที่ได้เข้าไปทำงานในหมู่บ้านของชาวเข้า
โดยทั่วไปหมู่บ้านของชาวเข้าจะมีโบสถ์ประจำหมู่บ้าน และมีหมอสอนศาสนา (มิชชันนารี) และจะมี
การประกอบพิธีทางศาสนาทุกวันอาทิตย์ (สถาบันวิจัยชาวเขา, 2531 : 4)

การนันทนาการ

การดำเนินชีวิตในสังคมเป็นการดำเนินตามระเบียบแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ นอกจาก
การประกอบอาชีพ เพื่อเป็นรายได้ให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ให้ตลอดไป จนถึงวันสิ้นชีวิตไปจาก
โลกแล้ว การนันทนาการก็เป็นกิจกรรมสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่สร้างความบันเทิงเพื่อผ่อนคลายความ
เครียดจากการดำเนินชีวิตประจำวัน เพิ่มความสดใสและสดชื่น เพิ่มกำลังกายและกำลังใจต่อสู้กับ
ชีวิตต่อไป

การนันทนาการมีทั้งกิจกรรมออกกำลังกาย และกิจกรรมการบันเทิง ซึ่งชาวเข้าก็เช่น
เดียวกัน สำหรับคนในวัยเด็กก็จะเป็นการเล่นตามสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นขาย
ของ หรือทอดดินทอดทรายเล่น ในวัยหนุ่มสาวกิจกรรมเหล่านี้ก็จะมี ความแตกต่างออกไป คือโดยมาก
จะเป็นการเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว มีการเล่นดนตรีพบปะพูดคุยกันเมื่อเสร็จภารกิจประจำวัน

ชอบ คชอนันต์ (2513: 11) ได้กล่าวถึงการนันทนาการของชาวเข้าว่า

เวลาว่างจากการงานยามค่ำคืนจะมีการชุมนุมเพื่อการรื่นเริง ชาวเข้าจะมีเครื่องดนตรีแบบ
อย่างเหมือนกับชาวจีนคือ พิณแบบจีน ปี่ชวา ข้อง เป็นต้น ไม่มีแคนอย่างชาวมูเซอ และม้ง เครื่อง
ดนตรีเหล่านี้จะใช้เมื่อมีงานรื่นเริงต่างๆ ที่สำคัญๆ เช่น งานปีใหม่ งานแต่งงาน ฯลฯ ผู้หญิงจะมี
เครื่องเป่าด้วยปากเล็กๆ ทำด้วยทองแดงขนาดซี่ไม้ขีดไฟใช้ปากคาบ ใช้นิ้วข้างหนึ่งติดก้นวาโลอย่าง

แล้วเขาเป็นเครื่องดนตรีแห่งความรัก คือใช้เป็นตัวดีลัดดูญานระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาวให้ออกไปพบกันในเวลาค่ำคืน

การนัดพบการของคนในวัยสูงอายุ และวัยกลางคนจะเป็นกิจกรรมที่ไม่ต้องออกแรงนัก เป็นการนั่งล้อมวงสนทนากัน สบายๆ หรือดูตบ้องยาน้ำ อาจมีหลานเล็กๆ วิ่งอยู่รอบๆ สำหรับในหมู่ผู้หญิงไม่ว่าจะอยู่ในวัยใดแล้ว "การปักผ้า" ดูเหมือนจะเป็นการนัดพบการที่สำคัญที่สุดของหญิงชวเย้า

การศึกษา

การศึกษาเป็นเรื่องที่สามารถแยกกล่าวได้ใน 2 ลักษณะคือ การศึกษาแบบในระบบ และการศึกษาแบบนอกระบบ การศึกษาแบบในระบบ เป็นการศึกษที่จัดสอนในโรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ ส่วนการศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่นอกเหนือจากการศึกษาตามหลักสูตรของโรงเรียน ซึ่งรวมถึงความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับจากการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวและการขัดเกลาทางสังคมโดยสภาพแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนด้วย

การศึกษาของชาวเย้าก็เช่นเดียวกันที่สามารถแบ่งแยกได้เป็น 2 ลักษณะคือ เด็กชาวเย้าจะไปโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และในขณะที่เดียวกันเด็กชาวเย้าทุกคนก็จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากทางบ้านเพื่อให้อำนาจขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ของเผ่าว่าการที่จะอยู่ร่วมในชุมชนต้องทำตัวเช่นไร

ในเรื่องการศึกษาในระบบของชาวเย้า ขอบ คชาอนันต์ (2513 : 8) ได้กล่าวไว้ว่า เด็กเย้าจะไปโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือ โรงเรียนส่วนมากจะเป็นโรงเรียนประจำหมู่บ้าน จะเป็นการศึกษภาคบังคับ (ประถม 1-6) ถ้าบ้านใดมีฐานะดีก็อาจจะส่งเข้าไปเรียนในอำเภอต่อจนจบชั้นมัธยมปีที่ 6 แต่อย่างไรก็ตาม บิดามารดาชาวเย้ามักพิจารณาให้โอกาสแก่บุตรชายก่อนบุตรสาว และหากบุตรที่กำลังเรียนอยู่นั้น ย่างเข้าวัยที่จะสามารถเป็นแรงงานช่วยเหลือครอบครัวทำงานในไร่ได้แล้ว บุตรสาวจะได้รับการพิจารณาให้ออกจากโรงเรียนก่อน

สำหรับการศึกษานอกระบบนั้น ชาวเข้าจะมีการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานในหลายๆ รูปแบบ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันในหมู่เด็กชายและเด็กหญิงกล่าวคือ เด็กชายจะถูกฝึกให้เป็นผู้นำ ในขณะที่เด็กหญิงจะถูกคาดหวังให้เป็นแม่บ้าน ซึ่งสิ่งนี้จะรวมถึง "การปักผ้า" ซึ่งเป็นกระบวนการการศึกษาที่สำคัญอย่างยิ่งของเด็กหญิงชาวเข้า

การแต่งกาย

ลักษณะ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชาวเขาถือได้ว่าเป็นเครื่องหมายที่แสดงเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเผ่า เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงชาติพันธุ์และความแตกต่างที่สำคัญระหว่างเผ่าของตนและบุคคลภายนอกที่เราจะรู้ว่าบุคคลนี้เป็นชาวเขา หรือเป็นชนเผ่าใดเราก็จะสามารถรู้ได้จากเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของเขาเป็นอันดับแรก ชาวเขาแต่ละเผ่าต่างก็จะมีแบบของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของเผ่าตนที่แตกต่างกันออกไป การแต่งกายของชาวเขาแต่ละเผ่าถือได้ว่าเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมด้านการแต่งกายซึ่งได้มีการสืบทอดกันมา เพื่อเป็นเครื่องหมายหรือเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมที่มีในเผ่าตน

พอล และอีแวน ลูวิส (2528 : 138) ได้กล่าวถึงเครื่องแต่งกายของชาวเข้าว่า

เห็นกลุ่มสตรีในเสื้อดำมีพู่ไหมพรมแดงเข้มรอบคอ จับกลุ่มนั่งเย็บผ้ากันที่ใดเป็นอันรู้ได้เลยว่าที่นั่นเป็นหมู่บ้านเมียน ... เครื่องแต่งกายสตรีประจำเผ่าประกอบด้วยกางเกงขาก๊วยซึ่งพราวไปด้วยลายปักประดับ เสื้อคลุมตัวยาวถึงข้อเท้า ผ้าคาดเอว และผ้าโพกศีรษะทั้งหมดนี้ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายพื้นสีดำหรือน้ำเงินเข้มทอมือ ยกเว้นเสื้อคลุมซึ่งอาจใช้ผ้าทอเครื่องในบางกรณี ส่วนเครื่องแต่งกายบุรุษประกอบด้วยเสื้อตัวสั้นหลวมคอกลม ขึ้นหน้าห่ออกอ้อมไปติดกระดูกตุ้มเงินแปดถึงสิบเม็ด เป็นแถวทางด้านขวาของร่างกาย สวมกับกางเกงขาก๊วย ทั้งเสื้อ และกางเกงตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายทอมือย้อม ครามสีน้ำเงินหรือดำ คนรุ่นเก่ายังสวมเสื้อกำมะหยี่ในงานพิธี เสื้อของคนหนุ่มจะมีปัก และประดับริมด้วยผ้ากุนสลับสีขาว ดำ แดง หรือปะผ้าลาดลายงดงามเป็นกระเป่า แต่ยิ่งอายุมากขึ้นเสื้อของชายเมียนก็จะลดสีล้นลงทุกทีจนเรียบสนิทในวัยชรา เสื้อชั้นดีจะประดับริมด้วยเปียไหมแทรกเงินเงินเช่นเดียวกับเสื้อสตรี บุรุษเมียนใช้ผ้าโพกศีรษะในงานพิธีเท่านั้น

สำหรับการแต่งกายของเด็กชายและเด็กหญิงนั้น สุจิตรา ประยูรพิทักษ์ (2520 : 204) ได้กล่าวไว้ว่า

สำหรับเด็กหญิง และเด็กชายมักจะไม่มีเครื่องแต่งกายแบบเข้าครบเครื่องทั้งเสื้อ และกางเกง เด็กเข้าส่วนใหญ่แล้วจะแต่งกายแบบคนพื้นราบ นอกจากในฤดูหนาว พ่อแม่จะให้เด็กใส่เสื้อ หรือ กางเกงแบบเข้าเพื่อความอบอุ่น เพราะผ้าที่ชาวเขาใช้ทำเสือนั้นเป็นผ้าฝ้ายที่หนาสามารถช่วยป้องกัน ความหนาวเย็นได้เป็นอย่างดี

นอกจากเครื่องแต่งกายแล้ว ชาวเขายังมีเครื่องประดับต่างๆ ที่ใช้ในการแต่งตัว โดยมากจะเป็นเครื่องเงิน เช่น ห่วงคอ ต่างหู กำไลแขน สร้อยแขน เข็มกลัดที่หน้าอก เครื่องประดับที่ผ้าโพกศีรษะ เป็นต้น

แต่ในปัจจุบันชุดแต่งกายดังกล่าวข้างต้นโดยเฉพาะในหมู่ผู้ชายมักไม่นิยมใส่เท่าใดนัก การแต่งกายได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่แบบอย่างของสังคมไทยมากขึ้น ผู้ชายนิยมแต่งกายแบบคนไทยหรือคนเมือง สำหรับผู้หญิงส่วนใหญ่ยังคงรักษาแบบดั้งเดิมอยู่ แต่ก็มีบ้างที่หันมาแต่งกายด้วยผ้าถุงแบบคนไทย แต่ยังคงสวมเสื้อแบบเขายูก็มี (ชอบ คชานันต์, 2513 : 6)

ศิลปหัตถกรรม

ชาวเขาแต่ละเผ่ามีงานที่แสดงถึงฝีมืออันเป็นเอกลักษณ์ของตนไม่ว่าจะเป็น เครื่องจักสาน เครื่องใช้ไม้สอย เครื่องประดับ ตลอดจนการปัก การเย็บเครื่องนุ่งห่ม จากการศึกษาของ พอล และอีแวนลูวิส (2528 : 133) ได้ให้ข้อความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมของชาวเขาไว้ดังนี้

งานฝีมือเหล่านี้บ้างก็ผลิตกันในครัวเรือน บ้างก็ผลิตโดยอาศัยช่างฝีมือ เครื่องนุ่งห่มนั้นทำโดยผู้หญิง ขณะที่เครื่องใช้ไม้สอยทำโดยผู้ชาย เครื่องจักสานเป็นงานร่วมของทั้งชาย และหญิง ส่วนหน้าไม้ กับดักสัตว์ และเครื่องดนตรีนั้นต้องใช้เวลาและความชำนาญในการผลิตของแต่ละชนิดไป ชาวเขาให้ความสำคัญต่อช่างเหล็กมาก เพราะต้องอาศัยในการทำให้ประดิษฐ์ และช่วยซ่อมเครื่องมือหากิน และอาวุธ ยุทธภัณฑ์ ช่างเงินรายที่มีฝีมือดีมักมีลูกค้ากว้างขวางห่างออกไปหลายๆ หมู่บ้าน

งานหัตถกรรมของชาวเขาเผ่าเย้าก็เช่นเดียวกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ และอาชีพแต่ละเผ่ามีความคล้ายคลึงกัน ดังนั้นรูปแบบของงานศิลปหัตถกรรมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะเครื่องใช้ไม้สอยจะมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ยกเว้นเครื่องประดับ และเครื่องนุ่งห่ม เนื่องจากทั้ง 2 อย่างนี้เป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละเผ่า ดังนั้นจึงมีความแตกต่างกันทั้งด้านรูปแบบและวิธีการทำ

3. การปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า

ชาวเขาเผ่าเย้า เป็นชนเผ่าที่มีความสามารถในการประดับเครื่องแต่งกายด้วยวิธีการปักลายมากที่สุด (สุจิตรา ประยูรพิทักษ์, 2520) ทั้งยังมีวิธีการปักที่น่าสนใจกล่าวคือ ในการปักจะดำเนินการปักทางด้านหลังของผ้าโดยไม่เห็นลายด้านหน้าจนกว่าจะพลิกกลับมาดูลายปักนั้น (พอลและอีแวน ลูวิส, 2528)

มงคล จันทร์บำรุง (2534 : 30) ได้กล่าวถึงวิธีการปักของเย้าที่แตกต่างจากชาวเมืองโดยทั่วไป ดังนี้

การปักผ้าของเย้าจะไม่ปักขึ้นปักลงเหมือนกับที่คนไทยนิยมปักกัน แต่เย้าจะปักผ้าจากด้านหลังผ้าไปยังด้านหน้าของผ้า การปักลายส่วนใหญ่ของเย้าจะใช้เข็มสอดจากด้านบนลอดเส้นด้ายทะแยงขึ้นมาด้านบนโดยให้เข็มทาบมุมกับผ้าแคบที่สุด แล้วจึงดึงเข็มขึ้นเพื่อปักใหม่ ดังนั้น การจับผ้าของเย้าจึงต้องให้ด้านหน้าของผ้าคว่ำลง โดยใช้นิ้วหัวแม่มือจับข้างบน (ด้านหลังของผ้า) แล้วใช้นิ้วทั้ง 4 รองข้างล่างไว้ เมื่อปักเสร็จแต่ละแถวก็จะพับผ้าห่อไว้ ซึ่งบางคนอาจไม่เคยมองดูด้านหน้าของลายปักเลยตั้งแต่ต้นจนจบ

การปักลายของเย้ามีวิธีการปักอยู่หลายแบบ ซึ่งทำให้เกิดลวดลายที่แตกต่างกันไป แต่จะมีอยู่ 4 วิธีหลักคือ (มงคล จันทร์บำรุง, 2534 : 31)

1. การปักลายเส้น (กิว กิว) คือการปักลายโดยใช้เข็มสอดเข้าสอดเป็นเส้นตรง
2. การปักลายขัด (โจงเกียม) คือการปักลายโดยสอดเข็มขึ้นลงขัดกับเส้นด้ายจะปักได้ทั้งตามแนวนอนและแนวตั้ง

3. การปักลายสอง (โฉ่ง ทิว) คือการปักลายโดยสอดเข็มลอดเส้นผ้า 2 เส้น แล้วดึงปลายเข็มขึ้น จากนั้นสอดเข็มลอดเส้นผ้าอีก 2 เส้นอย่างสลับไปสลับมาตามแนวอนหรือแนวตั้ง
4. การปักไขว้ (โฉ่ง คับ ยัด) คือการปักลายแบบสอดเข็มขึ้นลงข้ามเส้นผ้าครึ่งละ 2 เส้น โดยให้ฝีเข็มไขว้กันเป็นเครื่องหมายกากบาท

ลวดลายต่างๆ จะเกิดขึ้นจากการนำวิธีการปักลายทั้ง 4 แบบมาผสมกันอาจใช้เพียงสองหรือสามแบบก็ได้ ลวดลายที่ได้มีชื่อเรียกต่างกันไป แต่จะมีมาตรฐานที่เป็นลายหลักอยู่ ส่วนมากมักเป็นลายเก่าที่ทำกันมานานและส่วนใหญ่มักชื่อเรียกเหมือนกันทุกหมู่บ้าน ส่วนลวดลายใหม่ๆ ที่คิดขึ้นมักตั้งชื่อขึ้นเอง เว้นแต่ลวดลายนั้นยังคงลักษณะเด่นของลายเดิมไว้มากก็ยังคงเรียกชื่อเดิมเข้ามาผสม เช่น ลายปัก "พามชิงกุน" จะเป็นลวดลายที่ปรับปรุงมาจากลาย "พามชิง" เป็นต้น การเรียกชื่อลายปักส่วนใหญ่ ชาวเขานิยมตั้งชื่อที่มีความหมายสัมพันธ์หรือเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ เช่น ลาย"จ้าวแพงดับยัด"(ลายปักไขว้ลายตะแกรง), ลาย"ช่องเปี้ยวทิว"(ปักลายเมล็ดข้าว) เป็นต้น (มงคล จันทร์บำรุง, 2534: 37)

ในเรื่องการถ่ายทอดการปักลาย พอลและอิวาน ลูวิส (2528 : 138) ได้กล่าวไว้พอสังเขปว่า "มารดาจะเป็นผู้ถ่ายทอดฝีมือ และวิธีการปักให้แก่ลูกของตน เด็กหญิงจะเริ่มหัดปักตั้งแต่อายุประมาณ 5 ปี โดยเริ่มจากลายมาตรฐานทั้ง 5 (โหวจ้าว) ก่อน แล้วจึงแตกแขนงลวดลายออกไปตามความชำนาญ" ดังนั้นการถ่ายทอดการปักผ้าของชาวเข่าจึงเป็นการถ่ายทอดจากมารดาสู่บุตร (Jacqueline Butler-Diaz, 1981)

มงคล จันทร์บำรุง (2534 : 29-31) ได้อธิบายถึงการปักลายว่า

เมื่อเด็กอายุได้ 4-5 ปีก็เริ่มสนใจการปักผ้าโดยเริ่มช่วยเหลือด้วยการหยิบด้าย เข็ม และ ผ้า อาจคอยตามไต่บ้าง ผู้เป็นมารดาก็สนับสนุนโดยการหาผ้าที่มีเส้นใยขนาดใหญ่มาให้ทดลองฝึกปักลายก่อน ซึ่งอาจใช้เศษกระสอบข้าวที่ทิ้งแล้ว หรือเศษผ้าเก่าๆ ก็ได้ เมื่อเรียนรู้การจับเข็ม และจับผ้าได้ถูกวิธีแล้ว ก็เริ่มหัดปักลาย ซึ่งส่วนใหญ่มักจะหัดปักลายตามลำดับดังนี้

1. การปักลายเส้น (กิว กิว)
2. การปักลายขัด (โฉ่ง เกียม)

3. การปักลายสอง (โจ่ง ทิว)

4. การปักลายไขว้ (โจ่ง ดับ ยัด)

นอกจากนั้น มงคล จันทรบำรุง ยังได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการถ่ายทอดการปักลายของชาวเขาเผ่าเข้าไว้ว่า "การถ่ายทอดและการเรียนรู้การปักลายของเข่าเป็นการหล่อหลอมทางสังคมมากกว่าเป็นการสอนแบบเป็นทางการ"